

MARIE NIELSEN OG BOLSJEVIKKERNES REVOLUTION

Morten Thing: *Marie Nielsen og Revolutionen: En biografi*, SFAH, 2019, 380 s., ill., ISBN: 978-87-87739-68-9

Af Kim Frederichsen (Ph.d. i russisk historie og samfundsforhold)

I 1917 fandt der to revolutioner sted. Allerede forskellene i kalendersystemer giver problemer, når man kronologisk skal stadfæste dem. Den første fandt sted i februar/marts og førte til afskaffelsen af zardømmet, den anden, bolsjevikernes magtovertagelse fandt sted i oktober/november, og den var en af de mest afgørende begivenheder i det, der blandt faghistorikere kaldes det korte, men blodige, 20. århundrede (fra Første Verdenskrigs udbrud til Den Kolde Krigs afslutning). Marie Sofie Nielsens (1875-1951) livsbane, som Danmarks første kvindelige kommunist, blev i høj grad udstukket fra denne anden russiske revolution, og den anerkendte danske historiker Morten Thing har begået en enestående biografi om hende.

Marie Nielsen blev født ind i en nordsjællandsk husmandsfamilie, og trods hendes uomtvistelige intellektuelle egenskaber blev hun som andre fra datidens underklasse på landet tvunget ud i et liv som tjenestepige. Heldigvis – og på trods af datidens umenneskelige tyendelov – blev det ikke enden for hende. Med et overmenneskeligt slid og

en ukuelig jernvilje lykkedes det hende at gennemføre en uddannelse som folkeskolelærerinde med efterfølgende ansættelse ved Frederiksberg Kommunes skolevæsen. Samtidig førte hendes oplevelser af tyendeloven og en betydelig social indignation hende ind i Socialdemokratiet.

Netop den socialdemokratiske bevægelse med parti, fagbevægelse og Kooperation (selvom sidstnævnte i dag nærmest er både glemt og forsvundet) og de efterhånden flere og flere afskalninger herfra var resultatet af en konflikt mellem de reformistiske og revolutionære strømninger indenfor marxismen, og de blev afgørende aktualiseret ved netop den anden russiske revolution, hvor der opstod et endegyldigt brud mellem den reformistiske socialdemokratiske bevægelse og den revolutionære kommunistiske bevægelse. Den socialdemokratiske bevægelse havde i Danmark allerede tidligt med Gerson Triers og Nicolaj L Petersens udfordring af partiets reformistiske linie oplevet den første venstreoppositionelle afskalning, men denne linie tog til i tiden op mod og i særdeleshed under Første Verdenskrig, hvor det forhold, at socialdemokratiske partier i de krigsførende lande stemte for forsvarsbevillinger – og for Danmarks vedkommende endte med at

indtræde i en borgfredsregering – trods de højtflyvende løfter om international solidaritet og smukke ord om proletarens fædrelandsløshed bundende i klassekampen, førte til et brud mellem den anden internationale og Zimmerwald-bevægelsen. En af de stærkeste skikkelser i sidstnævnte bevægelse var Lenin, den ubestridte leder af bolsjevikkerne, der tog magten i oktober/november 1917. Det er således særdeles interessant at følge, hvordan det danske Socialdemokrati i første omgang hilste februar-revolutionen velkommen, fordi man i partiets ledelse mente, at det var en vej ud af den blodige krig. Den ledende skikkelse Fr. Borgbjerg rejste til Petrograd (som Sankt Petersborg i 1914 var blevet omdømt til) med det formål at vække den provisoriske regerings, duma-politikkernes og sovjeternes interesse for at indgå i de internationale socialdemokratiske fredsbestræbelser. De løb ud i sandet pga. international socialdemokratisk modstand mod at mødes i den ellers så brodeligt indstillede anden internationale. Henover sommeren 1917 støttede avisen *Socialdemokraten* ubetinget de provisoriske regeringer under ledelse af Aleksandr Kerenskij, men på trods af det udtalte avisen og dermed også partiet i første omgang sin støtte til Lenins bolsjevikkers magtovertagelse, selvom man dog efterhånden kom til kendskab med de udemokratiske uhyrligheder, som proletariatets diktatur affødte i Rusland, hvilket betød, at man skiftede til en kritisk linie, som ikke mindst var affødt af det danske socialdemokratis bekendelse til Karl Kautskys (i Gustav Bangs danske introduktion) marxismekritik, og som holdt sig indtil Den Kolde Krigs afslutning og Sovjetunionens sammenbrud.

Selvom Marie Nielsen var fyldt 30 år, indtog hun fra begyndelsen en ledende, om end til tider uformel, position i såvel den socialdemokratiske ungdomsbevægelse som i partiet. Og selvom hun i sin egenskab af kommunelærerinde var en overordentlig aktiv aktør i partiets intellektuelle og folkeoplysende arbejde, var hun konstant at finde på partiets yderste venstrefløj. Marie Nielsens ubetingede støtte til absolutismen, den revolutionære marxistiske linie og den anden russiske revolution førte hende ind i Socialistisk Arbejderparti, der efter et par mellemregninger blev til Danmarks Kommunistiske Parti, og som var den del af venstrefløjen herhjemme, der ubetinget støttede først bolsjevikernes kup og siden Sovjetunionen og landets til en hver tid gældende ideologiske og politiske linie. For Marie Nielsen personligt betød det politiske arbejde og den offentlige og udtalte støtte til den anden revolution og forhåbningen om dens eksport til Danmark både et længere fængselsophold og en fyreseddel fra det kommunale skolevæsen.

Netop forholdet omkring DKP og partiets krav til ubetinget støtte til Sovjet og samfundsudviklingen derovre fik afgørende betydning for Marie Nielsen partipolitiske liv, og det dannede baggrunden for, at hun hele tre gange blev ekskluderet af DKP. I første omgang var forholdet mellem Marie Nielsen og Sovjetrusland ellers tæt. I 1920 repræsenterede Marie Nielsen kommunistisk lærerklub ved Kominterns anden kongres, hvor organisationens strukturer og grundlag blev egentlig fastlagt. Men allerede her fornemmer man ansatsen til et misforhold, da det ikke var hende, men den allestedsnærværende Aage Jørgensen, der fra dansk side repræsenterede et dansk politisk parti, ligesom han havde forsøgt at forhindre hendes deltagelse.

Den første eksklusion fandt sted i 1923 på et tidspunkt, hvor DKP var splittet i to partier, der begge kæmpede om Moskvas gunst og anerkendelse som officiel dansk sektion af Komintern. Anden gang var i 1928, hvor hun havde støttet Trotskij i forbindelse med dennes eksklusion fra det sovjetiske kommunistparti. Den tredje og endegyldige eksklusion fandt sted i 1936, hvor hun offentligt og desuden i en direkte henvendelse til formanden for Komintern Georgi Dimitrov havde protesteret mod den første af de store skueprocesser, der ramte Sovjetunionen under Den Store Terror. Især de to sidste eksklusioner viser, hvordan den afgørende prøvesten for medlemskab af DKP var den uforbeholdende støtte til den til enhver tid eksisterende linie udstukket fra Sovjet. Efter den sidste eksklusion forblev hun aktiv i de trotskistiske småkredse i Danmark, ligesom hun deltog aktivt i modstandsbevægelsen arbejde under besættelsen.

Der er således meget og meget godt at tage fat på i Morten Thomsen Marie Nielsen biografi. Men der er også enkelte kritikpunkter. For det første er det ærgeligt, at der ikke gøres mere ud af hendes arbejde i Komiteen for Hjælp til Rusland, så meget desto mere, som den var den første i en række af organisationer, som i sidste ende førte til grundlæggelsen i 1924 af den forening, der i dag kendes som Dansk-Russisk Forening. Men desværre nævnes komiteen og dens arbejde i alt kun et par gange i forbifarten over alle bogens ellers mange sider. For det andet fremsætter forfatteren nogle overvejelser om Marie Nielsens private (kærligheds)liv, som ikke synes synderligt velunderbyggede i kilderne, og som derfor mere har karakter af kulørt ugebladsstof. For det tredje må der sættes spørgsmålstejn ved, om det virkelig er nødvendigt at bringe så mange kilder i fuld afskrift, og om det ikke ville have gjort bogen mere læsevenlig (måske især for den udenforstående læser), hvis nogle af disse kilder snarere var blevet refereret og sat ind i en mere analyserende ramme.

Disse for kritikpunkter skal dog ikke fornægte, at der er tale om en virkelig spændende og indlevende biografi og en af Danmarkshistoriens måske mest oversete, men stærkeste kvindeskikkelser, der levede sit liv i de absolutistiske meningers og holdningers navn, og for hvem et med- og modsætningsforhold til de russiske revolutioner, Sovjetunionen og Sovjetkommunismen kom til at få afgørende indflydelse på hendes livsbane.